

Voorbereiden
op leren
lezen met
Alfa-bedding

met letters
en woorden

Hildegonde
Mostert

Colofon

Auteur: Hildegonde Mostert

Redactie: Brenda van Dijk – Duidelijk Verhaal

Ontwerp en vormgeving: Rimke Bartels en Nancy Panjoel, Twin Media bv

Omslagontwerp: Rimke Bartels, Twin Media bv

Fotografie: Twin Media, Steven Bootsma, Adobe Stock

Druk: Publishers Services, Oss

Uitgever: Donald Suidman – Pienter Publishers

Studieboek

ISBN: 9789493171220

NUR: 842

Copyright © 2021: Hildegonde Mostert en Stichting Leren Lezen en Spellen

Alle rechten voorbehouden. Alfa-bedding® is een geregistreerd handelsmerk.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Stichting Leren Lezen en Spellen.

Inhoud

Inleiding	11
Een andere kijk op dyslexie	11
Voorkomen in plaats van verhelpen	11
Toetsing in de praktijk	12
Wie zijn wij?	14
Voor wie is dit boek?	15

Leeswijzer	17
Deel a	17
Deel b	17

Deel a		20
---------------	---	-----------

één

Is de oplossing het probleem geworden?	22
1.1 Focus van het National Reading Panel (2000, vs)	23
1.2 De focus op klank: oplossing of probleem?	25
1.3 Opbloeiende aandacht voor preventie	26
1.4 Frustratie in de praktijk	26
1.5 Ontwikkeling van het jonge kind	27
1.6 Wat kan anders?	27

twee

Starten met het eindresultaat voor ogen	30
2.1 Het optimale leesproces	31
2.2 Is leren lezen hetzelfde als stappen op de fiets?	34
2.3 Code gebruiken om een code te leren	35
2.4 Ontwikkeling van het jonge kind (2-7 jaar)	37
2.5 Ervaren, patronen herkennen, (zelf)reguleren	38
2.6 Waar is rendement te verhogen?	40
Stimuleer dat kinderen aanhaken	40
Gebruik alle zintuigen	40

drie

Aspecten van vlot leren lezen en spellen	42
3.1 Oefening baart kunst	43
3.2 Aanleren van een complexe vaardigheid	44
3.3 Motivatie en betrokkenheid	46
3.4 Geheugen ontwikkelen	46
3.5 Motoriek en zintuigen	50
3.6 Woordenschat en betekenis	52
3.7 Omschakeling van 3D naar 2D	53
3.8 Woordbeeld- en letterherkenning	54
3.9 Verschil tussen klank en letter	56
3.10 Aandacht richten	58
3.11 Het belang van stressregulatie	59

vier

Alfa-bedding, de andere voorbereiding op leren lezen	64
4.1 Gedetailleerd woordbeeld als basis voor lezen en spellen	65
4.2 Anders omgaan met de ontwikkeling van foneembewustzijn	67
4.3 Spellenspel is niet verklanken	68
4.4 Methodisch versus ontwikkelingsgericht	68

Deel b

70

vijf

De acht stappen van Alfa-bedding	72
5.1 Langetermijndoelen eind groep 2 (stap 1 - 5)	73
5.2 Stap 1 – Funderen van de letterherkenning	76
5.3 Stap 2 – Funderen van het benoemen van de letters en lettercombinaties	77
5.4 Stap 3 – Funderen van het herkennen van woordpatronen globaal en in detail	78
5.5 Stap 4 – Funderen van het identificeren van woordpatronen met betekenis	80
5.6 Stap 5 – Funderen van vlot herkendend en begrijpend lezen van woorden	82
5.7 Stap 6 – Funderen van vlot optisch spellen en van woorden schrijven	83
5.8 Stap 7 – Funderen van direct herkendend/begrijpend lezen van tekst en van schrijven/spellen vanuit de visuele voorstelling	84
5.9 Stap 8 – Funderen van het hulpproces	84

zes

Preventie: start in groep 2	88
6.1 Aandacht voor beeld – kijken – oog	89
6.2 Aandacht voor klank – luisteren – oor	91
6.3 Verhaal – zin – woord	92
6.4 Risico-inventarisatie	94
6.5 Opstart intensivering Alfa-bedding bij risicokinderen	94

zeven

Vroegsignalen herkennen	96
7.1 Moeite met aansluiting bij het klankgerichte aanbod (fonologische ontwikkeling)	98
7.2 Moeite met ruimtelijke oriëntatie	98
7.3 Woordvindingsproblemen	99
7.4 Automatiseringsproblemen	99
7.5 Dyslexie en erfelijkheid	100
7.6 Aan de slag op basis van de vroegsignalen	100

acht

Activiteiten in groep 2	102
8.1 Stap 1 – Letterherkenning en visuele voorstelling	103
8.2 Stap 2 – Letters benoemen	106
8.3 Stap 3 – Woordpatronen onderzoeken	107
8.4 Stap 4 – Woordpatroon en betekenis	109
8.5 Stap 5 – Herkennen en begrijpen van woorden	112
Tot slot	114
Bronnen	116

boek

Inleiding

Herken je dit? Een vrolijk, opgewekt meisje verandert in groep 3 binnen een half jaar in een gefrustreerd, boos kind dat niet snapt waarom zij niet kan lezen. Waarom het haar niet lukt om alle klanken te onthouden terwijl haar vriendjes en vriendinnetjes er geen probleem mee lijken te hebben. Of de jongen die je als leerkracht ziet veranderen van leergierig en nieuwsgierig naar een kind dat zijn zelfvertrouwen lijkt te verliezen en zich steeds verder terugtrekt wanneer lezen en spellen op tafel komt. Of het kind dat letterlijk in slaap valt zodra lezen en spellen op het programma staat. Het kind dat in de meest letterlijke zin afhaakt.

Het zijn voorbeelden van leerkrachten en ouders. Ze willen deze leerfrustraties bij hun kinderen heel graag voorkomen, maar voelen zich niet altijd bij machte dit voor elkaar te krijgen. Ze zoeken naar meer variatiemogelijkheden om kinderen te betrekken in het proces van leren lezen en spellen. Daarbij komen ze bijna altijd uit bij meer van hetzelfde: focus op klank en luisteren.

Een andere kijk op dyslexie

Balt van Raamsdonk (1934-2021), de grondlegger van Alfa-bedding, was zelf in ernstige mate dyslectisch. Omdat dyslexie zijn maatschappelijk leven voor een groot deel heeft bepaald, is hij zich na zijn pensionering in dit fenomeen gaan verdiepen. Steeds meer raakte hij ervan overtuigd dat de oorzaak van het leesprobleem bij dyslectici ergens anders ligt dan waar het in

wetenschappelijke kring wordt verondersteld te liggen. Algemeen wordt een ‘tekort aan fonemisch bewustzijn’ beschouwd als een van de belangrijkste risicofactoren voor dyslexie. Uit eigen ervaring weet Van Raamsdonk echter dat zijn lees- en spellingprobleem voortkomt uit het niet-herkennen van een geschreven woord als een geheel. Door de wijze waarop hij aanvanke-lijk heeft moeten leren lezen – door het een voor een verklanken van de letters – krijgt hij geen woordpatroon ‘in beeld’. Hij blijft de woorden ervaren als ‘rijtjes onsamenhangende letters’. Letter voor letter verklanken is niet het probleem. Wat wel het probleem is, is dat het ontwikkelen van de volgende stap, ‘woordbeeldbe-
wustzijn’, niet bij iedereen gebeurt en dat daar in de huidige methodes te weinig actieve aandacht aan wordt besteed.

DEFINITIE foneem
kleinste klankeenheid die een betekenis-
verschil aangeeft.

Voorkomen in plaats van verhelpen

Van Raamsdonk heeft over zijn inzichten gepubliceerd in de artikelenbundel *Leven met dyslexie* onder redactie van dr. K.P. van den Bos, met het artikel ‘Een fenomenologische benadering van dyslexie’¹. Het is zijn doel om de ontwikkeling van lees- en spellings-problemen te voorkomen in plaats van te verhelpen (remediëren).

Van Raamsdonk houdt een pleidooi om anders te kijken naar de plek van de ontwikkeling van foneembewustzijn in het proces van leren lezen en spellen. Zijn inzichten brachten hem ertoe een andere voorbereiding op leren lezen te ontwikkelen.

Toetsing in de praktijk

Om zijn inzichten in de praktijk te toetsen en verder uit te werken, heeft Van Raamsdonk samen met Petra van de Ree gedurende drie jaar onderzoek gedaan op een basisschool. Petra van de Ree is klinisch linguïst, logopedist en remedial teacher. Zij is teamlid van de Stichting Dysphatische Ontwikkeling en opleidingsdocent aan de Marnix Academie voor leraren in het basisonderwijs. Binnen deze samenwerking is het preleescurriculum Alfa-bedding uitgewerkt.

Sinds 2017 hebben de ontwikkelingen een volgende impuls gekregen. Onder andere met behulp van een subsidie van Stichting Dyslexie Fonds en de Hersenstichting zijn de volgende stappen gezet om de uitgewerkte methodiek in de praktijk te kunnen implementeren, effecten verder te onderzoeken en te documenteren.

Inmiddels wordt de methodiek Alfa-bedding op een aantal scholen toegepast in groep 2 met een doorstart naar groep 3 en hoger. In samenwerking met dr. C.E. (Ineke) Oenema-Mostert, lector Early Childhood aan de NHL Stenden Hogeschool, is een eerste onderzoek verricht in Deurne en is een volgend onderzoek op twee basisscholen en drie controlescholen in Zaandam opgezet. Zij is ook werkzaam als onderzoeker binnen de basiseenheid Orthopedagogiek aan de Rijksuniversiteit Groningen en werkt

samen met prof. dr. A. Minnaert, hoogleraar Orthopedagogiek en Klinische onderwijskunde Rijksuniversiteit Groningen.

Het samenwerken met de leerkrachten op de scholen, het lectoraat Early Childhood en de universiteit Groningen zorgt ook voor aanscherping en uitbreiding van het preleescurriculum en de doorvertaling naar groep 3 en hoger.

Wat maakt de heer Koster, directeur van de Willem Teellinckschool in Achterberg, geïnteresseerd en enthousiast?

'Kinderen leren lezen is al van oudsher een van de hoofdtaken van het basisonderwijs. Daarbij is het vooral belangrijk om wezenlijke leesbetrokkenheid bij de kinderen (maar ook bij de volwassenen) te laten ontstaan. Daartoe zetten wij op onze school veel (lees)middelen in, variërend van een groot lees(boeken)aanbod tot structurele leestijd. Telkens bleek het leesproces in al zijn facetten vanaf de peuterleeftijd een mooie uitdaging voor elke betrokkene op school. Daarbij viel het ons eens te meer op dat er zo'n grote worsteling ontstond bij onze moeilijk lezende (dyslectische?) kinderen. Menig leerling uit die categorie (die gelukkig niet groter is dan de landelijk geaccepteerde 3 procent grenswaarde) verlaat uiteindelijk onze school zonder voldoende leeservaring, leesbetrokkenheid en geletterdheid. Hierdoor rijst steeds vaker de vraag hoe wij deze kinderen werkelijk voldoende kunnen ondersteunen in het leesproces.

Op zoek naar een antwoord op die vraag gaf een artikel over de aanpak (het verhaal) van Balt van Raamsdonk de ingang voor een eerste kennismaking met de methodiek van Alfa-bedding. Ik raakte enthousiast door de mogelijkheid om het leren lezen en spellen (meer) visueel aan te pakken. Al snel besloten we een pilot te doen voor onze jongste toekomstige lezertjes bij wie we mogelijke kwaliteitsproblemen op het gebied van lezen signaleerden. Sindsdien (2017) is het lees- en spellingproces vanaf de onderbouw van onze school voor een wezenlijk deel geënt op de aanpak van Alfa-bedding. De kinderen die in de onderbouw signalen laten zien van een mogelijk moeizame 'verklanking' van de aangeboden woorden krijgen, dankzij de aanpak van Alfa-bedding, vroegtijdig ondersteuning door het voelen van de letter(vormen) en het opzoeken van het woordbeeld. Dat levert grotere betrokkenheid op van deze jonge kinderen bij het leren van letters en woorden. Als we zien dat deze kinderen in de groep volop meedoen met het 'onderzoek' naar de letters, woorden en zinnen, is dat een geweldig mooi resultaat van deze aanpak. Zoals het er nu naar uitziet, is het voor onze moeilijk lezende of dyslectische kinderen – ook in de hogere groepen – veel eenvoudiger geworden om aan te haken bij het lesproces. Ook zij kunnen het leesplezier van een boekenwurm ervaren! Wij hopen dat in het huidige ontstane lees klimaat juist ook deze kinderen zo veel mogelijk lezend van school zullen gaan.'

Wat maakt Aquilien van Stiphout, leerkracht en remedial teacher op De Brigantijn in Deurne, enthousiast?

'Letterlijk met je handen in het haar zitten. Veel moeite hebben met het feit dat groepsleerkrachten blijven vasthouden aan bestaande methodiek(en) en (te) weinig zoeken naar mogelijkheden. De dyslexieverklaringen als paddenstoelen uit de grond zien schieten, terwijl je weet dat dit niet kan kloppen. Te weinig aandacht voor het leeszwakke kind dat mee moet met de massa. Bureautjes die te pas en te onpas roepen: "Dit zijn beelddenkers." Zijn we dat niet allemaal? Achter de feiten moeten aan rennen en leerlingen pas onder je hoede krijgen als de leerkracht de "fiets niet in beweging krijgt", terwijl jij al eerder de signalen ziet en overtuigd bent dat ieder kind kan leren lezen. Misschien niet met de huidige methodiek, maar met iets anders. Maar wat dat "iets" was? Deze overtuiging zette me aan tot lezen, zoeken en vinden. Het artikel van Balt van Raamsdonk gaf me het ontbrekende stukje en zorgde dat ik in een stroomversnelling kwam. Zijn enthousiaste verhaal liet me inzien dat alles wat ik tot nu toe had geprobeerd op basis van klank was geweest.

Toen ik dat ontdekte, vielen de puzzelstukjes in elkaar. Ik ging op zoek naar andere methodieken, maar vond ze niet. Onderdelen zaten soms verborgen in andere methodieken, maar de specifieke aanpak van Alfa-bedding – waar klank

pas later in het leerproces aan bod komt – vond ik nergens. Meer en meer ontdekte ik dat leeszwakke (en dyslectische) kinderen een aanpak nodig hebben die niet in de bestaande methodieken te vinden was.

Was ik direct overtuigd? Nee. Ik ben erg analytisch ingesteld, wil kunnen begrijpen en verklaren waarom methodieken werken. Toch was er direct een gevoel waar ik heel erg enthousiast van werd. Ik zag lichtpuntjes die mij en mijn leerlingen verder konden helpen. Een methodiek die me mogelijkheden geeft, naast alle bestaande methodieken. Een methodiek die ter aanvulling, maar ook preventief kan worden ingezet. Ons leesonderwijs was niet slecht, maar beslist onvolledig en niet passend voor al onze leerlingen. Ik begon te begrijpen wat Balt van Raamsdonk zo stellig beweerde.

Een leerling die maar niet tot lezen kwam werd mijn eigen "onderzoekspraktijk". Hij zorgde ervoor dat ik ging denken in vormen en patronen. Hij gaf me de tips die ik nodig had voor andere leerlingen. Hij liet me vallen en opstaan en samen ontdekten we "het geheim" van Alfa-bedding. Na deze ontdekking was er voor mij geen weg meer terug. Mijn denken werd gevoed door Alfa-bedding. Dit leidde tot een aanvraag bij het innovatiefonds van Prodas. Hiervan kreeg ik uiteindelijk de middelen om me één jaar, één dag per week, volledig te kunnen richten op onderzoek bij dertig kleuters. Zij en mijn eerste leerling gaven me de kennis en overtuiging

dat Alfa-bedding het onderwijs kan bieden dat het nu tekortkomt. Tenminste, als we ons ervoor willen openstellen en niet vasthouden aan de bekende weg die we nu bewandelen. Alfa-bedding werd een onderdeel van mijn leven, mijn professionaliteit en een waardevolle aanvulling op de leesontwikkeling van kinderen.

O ja, die leerling waar het mee begon, "fietst". Hij is gemotiveerd, betrokken en voelt zich competent. Voor mij het allermooiste bewijs dat een aanvullend aanbod werkt.'

Wie zijn wij?

Stichting Leren Lezen en Spellen² is een voortzetting van de stichting die door Balt van Raamsdonk is opgericht om zijn gedachtegoed verder door te ontwikkelen en te implementeren in de praktijk. De stichting heeft als doel de ontwikkelingen op het gebied van leren lezen en spellen bij elkaar te brengen en te stimuleren, zodanig dat alle kinderen op de basisschool vlot leren lezen en spellen.

Wij, medewerkers van de stichting, vinden het belangrijk om te benoemen dat een groot deel van de kinderen ogenschijnlijk geen probleem heeft met de focus op klank en verklanken om te leren lezen. Een deel van kinderen laat echter al in groep 2 signalen zien dat ze niet aanhaken. De nadruk op klank nodigt hen onvoldoende uit om verder op onderzoek uit te gaan. Met Alfa-bedding hebben we gemerkt dat deze kinderen met een focus op kijken, vergelijken, patronen herkennen wel enthousiast worden en te betrekken zijn. Tijd om onze kennis te delen.

Voor wie is dit boek?

Dit boek geeft begeleiders van het jonge kind (leerkrachten, ouders en onderwijsondersteuners) inzichten en praktische handvatten om met behulp van Alfa-bedding meer variatie in hun handelen aan te brengen. De manier waarop Alfa-bedding is opgebouwd, geeft de mogelijkheid om beter aan te sluiten bij de ontwikkeling van het jonge kind en daarmee in te spelen op de behoeftes van kinderen (die het risico lopen lees- en spellingsproblemen te ontwikkelen).

Het preleescurriculum Alfa-bedding is een voorbereiding voor kinderen in de fase van ontluikende geletterdheid op het ontwikkelen van een efficiënte leesstrategie in groep 3. Alfa-bedding is gericht op het voorbereiden op leren lezen en spellen met behulp van een gedetailleerd voorgesteld woordbeeld. Voor vlot lezen moet je namelijk het woordbeeld niet alleen globaal herkennen, maar ook in detail.

DEFINITIE ontluikende geletterdheid
De gehele ontwikkelingsperiode van het jonge kind tot zeven jaar, die voorafgaat aan het formele leesonderwijs. Wij houden hiermee de internationale definitie aan van *emergent literacy*.

Onze ambitie is dat ieder kind in groep 2 het fundament kan leggen dat nodig is om zich in groep 3 het lezen eigen te maken. De voorwaarden die hiervoor nodig zijn, zijn in alle verschillende ontwikkeldomeinen van het jonge kind te vinden, zowel in het taaldomein als in het motorische, zintuigelijke, sociaal-emotionele en cognitieve domein.

Wij wensen je veel plezier bij het verkennen van Alfa-bedding, deze andere methodiek voor leesvoorbereiding van jonge kinderen in groep 2, in opmaat naar groep 3. En we wensen je veel kinderen toe die halverwege groep 3 vol trots uitroepen:

'Ik lees al een echt boek!'

een put

geit

voet

Is de oplossing het probleem geworden?

In dit hoofdstuk nemen we je mee in de uitgangspunten die ten grondslag liggen aan het huidige leesonderwijs, de keuzes die daarin zijn gemaakt en de focus die dit oplevert in de bestaande lees- en spellingsmethodes. Ook openen we de deur naar andere benaderingen en een kijk op de ontwikkeling van het jonge kind die helpen om het belang van handelingsvariatie in het juiste perspectief te zetten.

1.1 Focus van het National Reading Panel (2000, vs)

Rond 2000 wisten wetenschappers het (bijna) zeker: dyslexie en lees- en spellingsproblemen worden veroorzaakt door een duidelijk te identificeren probleem, namelijk een ‘fonologisch verwerkingstekort’. Met andere woorden: dyslexie is een leerstoornis die wordt veroorzaakt door het onvermogen of beperkte vermogen van dyslectici om fonologische (= klank)informatie goed te kunnen verwerken. Zo kunnen ze bijvoorbeeld binnen een woord moeilijk de verschillende klanken onderscheiden. Deze verklarende definitie van dyslexie is toonaangevend geworden in de Angelsaksische landen³.

In april 2000 heeft het National Reading Panel (NRP)⁴ in de vs een omvangrijk onderzoek afgesloten naar de oorzaken van en oplossingen voor het probleem dat leerlingen uitvallen op leren lezen en spellen, zonder dat dit te rijmen is met

hun intelligentieniveau. Het grootschalige onderzoek heeft als doel een definitief einde te maken aan alle verschillende en soms tegengestelde benaderingen die er zijn om deze problematiek aan te pakken.

In dit onderzoek heeft het NRP de verschillende onderdelen van het leesonderwijs onder de loep genomen met steeds de volgende vragen:

- Draagt de instructie op dit onderwerp bij aan het ontwikkelen van vlot lezen, leesbegrip en/of motivatie?
- Als het antwoord positief is op de eerste vraag, wat is dan de meest effectieve instructie?

De volgende zeven onderwerpen zijn onderzocht:

- 1 Effectiviteit van instructie op foneembewustzijn
- 2 Effectiviteit van instructie op fonemen
- 3 Effectiviteit van begeleid en herhaald hardop lezen

- 4 Effectiviteit van woordenschatontwikkeling
- 5 Effectiviteit van begripsstrategieën
- 6 Effectiviteit van het bevorderen van zelfstandig lezen
- 7 Invloed van de opleiding van de leerkracht op de effectiviteit van het leesonderwijs

Het foneembewustzijn, dat gezien wordt als een onderdeel van het fonologisch bewustzijn⁵, heeft in dit onderzoek een centrale plaats ingenomen. Het heeft een grote invloed gehad op de ontwikkelingen die daarna in gang zijn gezet om het leesonderwijs te verbeteren.

DEFINITIE fonologisch bewustzijn
Het vermogen om de betekenis van woorden te negeren en zich te kunnen concentreren op de klankstructuur van woorden en zinnen.

DEFINITIE foneembewustzijn
Het vermogen om afzonderlijke klanken (fonemen) binnen gesproken woorden te kunnen onderscheiden en ermee te manipuleren.

75 procent van het omvangrijke rapport (totaal 449 pagina's) gaat over twee van de vijf onderwerpen:

- Het alfabetische principe, opgedeeld in instructie op fonologisch bewustzijn en instructie op fonemen.
- Begrijpend lezen, gericht op instructie van effectieve strategieën om tot begrijpend lezen te komen.

Een belangrijke conclusie is dat gerichte instructie op foneemniveau bijdraagt aan effectiever

leesonderwijs. Gelijktijdig wijzen de onderzoekers er in het rapport op dat foneeminstructie nooit de dominante component van het leesonderwijs zou mogen worden⁶. Helaas is dit laatste wel wat we zien in de ontwikkeling van de leesmethodes voor de onderbouw (groep 1 tot en met 3) en in de praktijk van het remediëren in de afgelopen twintig jaar. Het wordt zichtbaar wanneer we kijken naar de definitie en opbouw van de elementaire leeshandeling van het Expertisecentrum Nederlands.

DEFINITIE elementaire leeshandeling volgens Expertisecentrum Nederlands
De eerste leesstrategie die de leerling zich eigen maakt: een geschreven woord opsplitsen in grafemen en daar de bijbehorende fonemen aan koppelen.

Interessant om te vermelden, is dat aan het rapport van het NRP een minderheidsstandpunt (*minority view*)⁷ is toegevoegd door een lid van het onderzoekspanel. Zij is de enige die uit de onderwijspraktijk komt, met veertig jaar ervaring in onderwijs op de basisschool. Zij geeft het signaal dat in het onderzoek met te beperkte blik is gekeken naar de aspecten die van belang zijn bij het leren lezen.

Uit haar toelichtende mail⁸, die ook is opgenomen in de eindrapportage, komt het volgende citaat:

'Ik werd na afloop benaderd door verschillende leerkrachten die me bedankten dat ik ze had vertegenwoordigd en die de hoop uitspreken dat het rapport van het panel de druk vanuit de overheid en de lokale schoolbesturen

zou wegnemen om de eenzijdige commerciële programma's uit te voeren. Programma's die hun professionele autonomie wegnemen om te beslissen wat het best werkt voor hun leerlingen en die het overgrote deel van de tijd in beslag zal nemen die beschikbaar is voor leren lezen. Ik had niet het lef om ze te vertellen dat deze druk door het NRP-rapport waarschijnlijk eerder zou toenemen dan afnemen.'

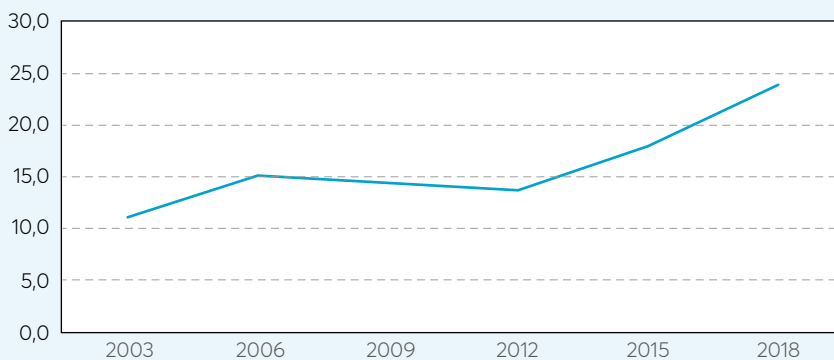
Sommige voorspellingen zie je liever niet uitkomen. Helaas is dat met de voorspelling van dit panellid wel gebeurd.

1.2 De focus op klank: oplossing of probleem?

Er is massief ingezet op het voorkomen en oplossen van problemen in het lees- en spellingsonderwijs, met de klank als focus. Zeker sinds 2000. Deze inspanningen lijken helaas nog niet bij te dragen aan het verminderen van het aantal leerlingen dat op vijftienjarige leeftijd qua leesvaardigheid onder het minimale niveau (2F) scoort; het minimale niveau dat nodig is om

goed te kunnen functioneren in onze maatschappij. Zij komen als functioneel analfabeet uit ons onderwijs. Op dit moment (peildatum 2018) in Nederland 24 procent. Een veel te grote groep om niets aan te doen!

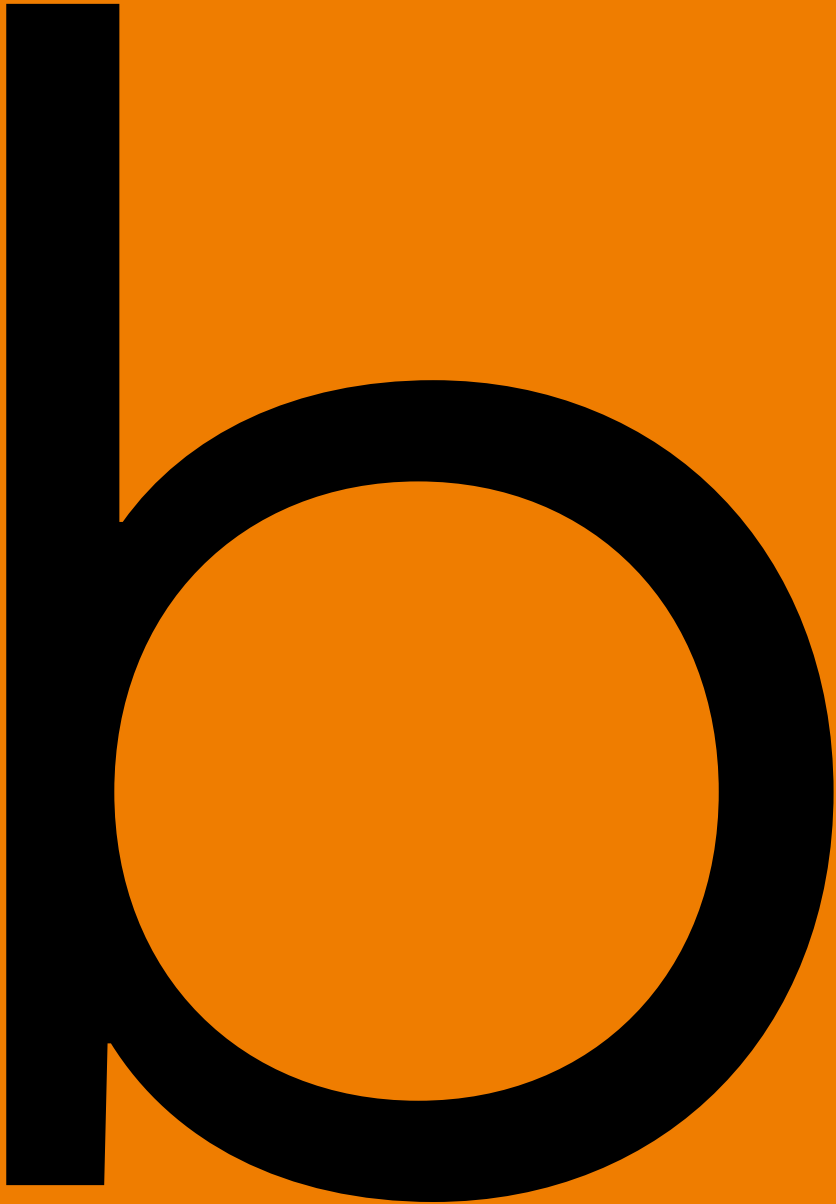
Sinds 2000 vindt er onder leiding van OESO elke drie jaar een internationaal onderzoek plaats naar de kennis en vaardigheden van leerlingen van vijftien jaar: het *Programme for International Student Assessment*, afgekort het PISA-onderzoek. In dat onderzoek houden ze onder meer de ontwikkeling van de geletterdheid bij. Nederland doet sinds 2003 mee, destijds samen met veertig andere landen. Inmiddels doen zevenenzeventig landen mee. Een van de onderzoeksresultaten is het percentage deelnemers dat onder het leesvaardigheidsniveau 2F scoort. Vanaf zestien jaar noemen we deze mensen 'laaggeletterd'. Het verloop van de percentages voor Nederland is te zien in figuur 1⁹.

FIGUUR 1 Het percentage laaggeletterde uitstroom in Nederland op vijftienjarige leeftijd

BRON: PISA-RAPPORTAGE 2003-2018

deel

vijf

De acht stappen
van Alfa-bedding

zes

Preventie:
start in groep 2

zeven

Vroegsignalen
herkennen

acht

Activiteiten in
groep 2

De acht stappen van Alfa-bedding

Met Alfa-bedding leg je het fundament voor vlot lezen en spellen in acht stappen. In groep 2 ligt de focus op stap 1 tot en met 5 (zie pg. 74). In groep 3 komen daar stap 6 tot en met 8 bij. In eerste instantie bestond Alfa-bedding uit zeven stappen. Naar aanleiding van de ervaring met de implementatie van Alfa-bedding in de praktijk is daar de achtste stap aan toegevoegd. Deze stap gaat specifiek over het ontwikkelen van vaardigheden voor het kunnen inzetten van het hulproces klank.

Alfa-bedding onderscheidt de volgende stappen:

- 1 Funderen van de letterherkenning
- 2 Funderen van het benoemen van de letters en lettercombinaties (au, ie)
- 3 Funderen van het herkennen van woordpatronen (globaal en in detail)
- 4 Funderen van het identificeren van woordpatronen met betekenis
- 5 Funderen van vlot herkenkend en begrijpend lezen van woorden
- 6 Funderen van het vlot optisch spellen en schrijven van woorden
- 7 Funderen van direct herkenkend/begrijpend lezen van tekst en van schrijven/spellen vanuit de visuele voorstelling
- 8 Funderen van het hulproces van het optimale leesproces

5.1 Langetermijndoelen eind groep 2 (stap 1 - 5)

Met Alfa-bedding wil je met de kinderen de volgende langetermijndoelen bereiken:

- Langetermijndoel 1: het kind heeft een innerlijke (visuele) voorstelling van de letter naar vorm en oriëntatie (stap 1).
- Langetermijndoel 2: het kind vergelijkt nauwkeurig (in detail) en globaal woordpatronen, herkent overeenkomsten en verschillen en kan patronen in het geheugen vasthouden en deze terugvinden, ook als daar enige tijd tussen zit (stap 3).

De bedding gevormd in 5 stappen in groep 2

Vergelijken en herkennen

Stap 1: letters vergelijken en herkennen naar vorm en positie

Benoemen

Stap 2: letters benoemen bij de alfabetische naam

Stap 3: woordpatronen vergelijken en herkennen als geheel en letters zien binnen die patronen

Stap 4: woordbeelden verbinden met plaatjes (die bekend zijn en benoemd kunnen worden)

Stap 5: woordpatronen/woordbeelden herkennen en benoemen zonder plaatjes

FIGUUR 17 De bedding gelegd stap 1-5 vanaf groep 2.

De bedding gevormd in 8 stappen in groep 3

Vergelijken en herkennen

Stap 1: letters vergelijken en herkennen naar vorm en positie

Benoemen

Stap 2: letters benoemen bij de alfabetische naam

Stap 3: woordpatronen vergelijken en herkennen als geheel en letters zien binnen die patronen

Stap 4: woordbeelden verbinden met plaatjes (die bekend zijn en benoemd kunnen worden)

Stap 5: woordpatronen/woordbeelden herkennen en benoemen zonder plaatjes

Stap 6: spellen en schrijven vanuit visuele voorstelling woordbeeld

Stap 7: lezen van korte zinnen en tekst met het principe van voor-koor-door lezen

Stap 8: funderen van het hulpproces van het optimale leesproces

FIGUUR 18 De extra alfa-bedding stappen 6-8 vanaf groep 3

- Langetermijndoel 3: het kind kan de getoonde letters (actief) benoemen met de alfabetische naam (stap 2).
- Langetermijndoel 4: het kind herkent en benoemt (actief) de betekenis van het woord(beeld of -patroon) wanneer dat getoond wordt (stap 4 en 5).

In de volgende paragrafen beschrijven we de verschillende stappen van Alfa-bedding nader. De bijbehorende activiteiten vind je in hoofdstuk 8. Deze activiteiten ondersteunen het behalen van de langetermijndoelen.

In Alfa-bedding werk je met sets van tien tot twaalf woorden. Die woorden zijn afgeleid van de BAK-woordenlijst⁴¹ voor groep 1 en 2. Speciaal voor het ontwikkelen van Alfa-bedding is een analyse gedaan van de letters die het meest frequent in het Nederlands voorkomen. Op basis daarvan is in het curriculum gekozen voor een opbouw in kennismaking met de letters. Bovendien is ervoor gekozen dat de woorden altijd bestaan uit letters waarmee de kinderen al intensief hebben kennisgemaakt.

